

К. Г. Резніченко,
старший викладач, здобувач кафедри фінансових ринків та фінансових послуг,
Національний університет ДПС України

МІСЦЕ І ЗНАЧЕННЯ ОСВІТИ В РОЗБУДОВІ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Стаття присвячена дослідженню понять "освіта", "знання", "економіка знань" та встановленню їх взаємозв'язку. Визначено ключові теоретичні й практичні засади зростання значення освіти у розбудові економіки знань, запропоновано авторське бачення поняття "економіка знань".

The article is devoted to notions of "education, knowledge, knowledge economy" and establishing their relationship. The key theoretical and practical bases of the growing importance of education in building a knowledge economy, the author's vision of the concept of "knowledge economy".

ВСТУП

На сучасному етапі основною світовою тенденцією є перехід від індустріальної економіки до економіки знань, що базується на інформаційних технологіях та інтелектуальних ресурсах. Визначення місця і ролі освіти у становленні економіки знань — це нагальні проблеми, що сьогодні потребують комплексного наукового дослідження, пошуку шляхів їх вирішення. В цілому, економіка знань у сучасному світі розуміється як новий напрям розвитку економіки, коли, окрім матеріального, на перше місце виступає інтелектуальний ресурс нації — інтелект людини, тобто її знання. І основними складовими даного напрямку розвитку економіки є освіта і наука.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Науковій проблематиці становлення економіки знань присвячені ряд наукових праць вітчизняних учених, зокрема Ю. Бажала, В. Геєця, О. Гончарової, А. Гриньова, М. Згуровського, Б. Кваснюка, С. Клепко, О. Компанієць, К. Корсака, В. Макарова, С. Онишко, Ю. Полунєєва, Ж. Поплавської, В. Поплавського, В. Семиноженка та інших.

Результати досліджень даної проблематики опубліковані у працях зарубіжних вчених: Д. Белла, О. Віхорєва, П. Дракера, Г. Константінова, Ф. Махлупи, Ю. Фролова, А. Шарманова, Н. Штера, А. Яковлева та інших.

Ці результати свідчать про те, що роль держави у суспільстві пов'язана, насамперед, з її спроможністю виробляти, споживати, застосовувати нові знання, які безпосередньо залежать від науки, освіти, виробництва та бізнесу, спільним інструментом для яких є інформаційні і комунікаційні технології. В той же час звертає увагу недостатня висвітленість у літературі ролі і значення освіти у становленні економіки знань, що потребує про-

довження досліджень у даному напрямі. Тому метою нашої статті є дослідження стану наукових розробок щодо теоретичного обґрунтування місця і значення освіти у розбудові економіки знань та узагальнення їх основних результатів для підвищення ефективності розбудовчих процесів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти основними напрямками її розвитку відповідно до вимог сучасності визначені: перетворення економіки України в економіку знань, зокрема, шляхом розвитку системи безперервної освіти та навчання протягом життя; створення індустрії сучасних засобів навчання, підготовки кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку; освоєння та впровадження науко-містких та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці [1]. Не підкріплені конкретними законодавчими актами і системою фінансування, ці завдання, на жаль, сьогодні перетворилися в звичайне декларування сучасних напрямів розвитку освіти, незважаючи на те, що це одна із найголовніших сфер суспільного життя, яка є необхідною складовою набуття людиною знань, досвіду, умінь і навичок, що дозволяють жити й працювати в сучасному суспільстві, динамічно пристосовуватися до будь-яких суспільних змін.

Одночасно освіта становить й стратегічний резерв розвитку держави, суспільства, економіки та її інтеграції у світову спільноту. Тому, на нашу думку, вимагає перегляду підхід, коли освіті традиційно приділялася увага як невід'ємній частині соціальної політики, а її роль, як одного із найважливіших елементів економічної системи, часто залишалася поза увагою. У зв'язку з цим особливості розбудови економіки знань диктують й нові вимоги до освіти оскільки пріоритетні напрямки її розбу-

дови, як фундамента економіки знань, визначаються саме особливостями цієї економіки.

Російський дослідник Б.Б. Комаровський у своїй монографії "Російська педагогічна термінологія" стверджує, що термін "освіта" був введений у педагогіку О. Новіковим: "В одних випадках цей термін уживається ним у значенні "нагромадження знань" (синонім — збільшення наук), в інших — як "виховання у вузькому змісті" (синоніми — наставляння, освіта серця). Новіков розглядає "освіту" як процес "навчання" і надає великого значення освіті". Хоча термін "освіта", як пише Комаровський, і був уведений у педагогіку в значенні "збагачений відомостями", однак він протягом тривалого часу залишався маловживаним у культурному мовленні у XVIII ст. [2, с. 80—81].

Основою системи освіти є знання. Знання — це цілісна і систематизована сукупність понять про закономірності природи, суспільства і мислення, нагромаджена людством в процесі активної перетворюючої діяльності і спрямована на подальше пізнання і зміни об'єктивного світу.

Дослідження А. Гриньовим і О. Компанієць терміна "знання" як основного ресурсу сучасної економіки свідчать про те, що знання можна визначити як результат осмислення інформації на підставі практичного досвіду. Це в контексті здійснення певного виду діяльності перетворюється на її найважливіший ресурс в умовах сучасної економіки та використовується організацією для отримання стійких конкурентних переваг і, як наслідок, забезпечує максимальний результат [3, с. 20].

У сучасному світі відбувається переоцінка основних цінностей. Від економічної спрямованості суспільство переходить до інноваційної, від нагромадження матеріального багатства як основи особистого добробуту — до нагромадження інформації як основи суспільного прогресу. Не стільки володіння матеріальними благами, скільки володіння інформацією та інтелектуальним потенціалом визначають місце людини в сучасному суспільстві. Інвестиції в людський капітал і формування на цій основі інтелектуального капіталу суспільства перетворюються на пріоритетний загальнонаціональний інтерес [4].

О. Гончарова відзначила, що сьогодні інвестиції в знання зростають швидше, ніж інвестиції в основні фонди. У цьому вбачаються найбільш явні ознаки переходу від економіки, що базується на використанні природних ресурсів, до економіки, заснованої на знаннях [5, с. 4]. Вважаючи, що знання відіграють вирішальну роль в розбудові економіки знань, то основним складовим елементом в даному процесі має бути доступна, якісна і безперервна освіта населення на основі нових наукових знань. Бо саме освіті сьогодні відводиться головна роль у розбудовчих процесах, у поєднанні науки і виробництва.

Термін "економіка знань" був уведений в 1962 р. австро-американським ученим Ф. Махлупом стосовно одного із секторів економіки. З приводу сутності "економіки знань" В. Макаров зробив висновок, що цей термін поряд із терміном "економіка, що базується на знаннях", використовується для визначення типу економіки, в якій знання відіграють вирішальну роль, а їх виробництво є джерелом знання [6].

На думку С. Клепко, для економіки знань є характерним розвиток усіх видів виробництва, матеріального і нематеріального, зростання частки вартості знань у всіх економічних категоріях: у ціні окремого товару — націнка за новизну, стиль, торговельну марку, професійний дизайн, гарантії якості, страховки у вартості компанії — оцінка її інтелектуальних активів (вкладення в людський капітал і дослідження та конструкторські розробки, патенти, ліцензії, ноу-хау) і управлінського потенціалу (кваліфікація менеджменту, відносини зі споживачами і постачальниками) [5, с. 3].

Аналіз стану дослідження поняття "економіка знань", здійснене А. Шармановим, засвідчив, що, незважаючи на те, що це поняття було введено в науковий обіг в якості основоположної характеристики нового ступеня розвитку економіки знань, в науковій літературі обговорюється лише на рівні форм її виявлення. У цьому зв'язку актуальним є дослідження фундаментальних основ економіки знань, як характерного способу суспільного виробництва, а також вивчення передумов переходу до економіки знань країн, що зіткнулися з обмеженнями розвитку на базі індустріалізації. Перехід до економіки знань є системним вибором, а системний вибір в економічній теорії — це альтернативне використання ресурсів, що є у розпорядженні [7, с. 118].

Ю. Бажал відмітив, що з метою характеристики сутності сучасного стану соціально політичної, економічної та інтелектуальної реальності використовують різні поняття: "економіка знань", "знаннява економіка" [8]. Узагальнення напрацювань провідних вчених свідчать, що дані терміни, як правило, використовуються для визначення типу економіки, в якій знання відіграють вирішальну роль, а їх виробництво є джерелом зростання економіки. Близькими до поняття "економіка знань" є широкі поняття "інноваційна економіка", "суспільство знань". З теоретичної і практичної точок зору економіку знань важливо розглядати як результат еволюції концепцій і моделей економічного зростання в сучасних умовах. Однак у наведених визначеннях не зафіксовано роль і місце освіти, що перешкоджає реалізації її потенціалу. Врахування особливого місця освіти у розгалуженій системі суспільного виробництва дає підстави для уточнення поняття "економіка знань", а саме — як шлях до поєднання систем освіти, науки, виробництва, їх програмування на самовідтворення і самокорекцію у процесі розвитку суспільства та на основі світових економічних вимог і суспільних тенденцій, а також залучення гуманітарно-інноваційних ресурсів через розбудову економіки, яка ґрунтується на знаннях і освіті.

На даному етапі економіка знань — це нове утворення, яке має прийти на зміну економіці винищення і експлуатації природи та бажанню отримати максимум прибутку. Її сутністю має бути не споживчі мотиви людини, а прагнення задовольнити свої потреби, не завдаючи шкоди природі та сприяючи при цьому її відтворенню

У контексті викладеного найважливішими компонентами економічного життя виступає система освіти, яка пов'язана з поширенням знань. Саме вона охоплює діяльність суспільних інститутів, які здійснюють підготовку молоді до життя на основі отриманих знань, по-

чинаючи з дошкільних дитячих установ та продовжуючи у загальноосвітніх, середніх спеціальних, професійно-технічних і вищих навчальних закладах. Без освіти вирішити питання розбудови економіки знань неможливо. Саме освіта, створюючи сучасну інтелектуальну продукцію, є стратегічним сектором економіки. Вона впливає на всі сфери економічного життя суспільства на шляху досягнення ним високих темпів зростання та добробуту, займає основне місце в розбудові економіки знань, де її особливе значення пояснюється наступним [9, с. 30—34]. По-перше, її специфічним місцем у системі суспільного поділу праці. Це практично єдина галузь, яка задовольняє запити населення в освітніх послугах та спеціалізується на відтворенні головної продуктивної сили суспільства — кваліфікованих робітників для всіх галузей матеріального і нематеріального виробництва.

По-друге, рівень освіти населення визначальною мірою впливає на рівень добробуту члена суспільства.

По-третє, ця галузь сама забезпечує себе професійними робітниками — викладацькими кадрами.

По-четверте, праця в сфері освіти є найпоширенішим видом людської діяльності, починаючи з раннього дитинства і до завершення трудової біографії значної частини робітників

Освіта як сфера економічної діяльності має продуктивну природу: вона здатна приносити віддачу як у короткостроковому, так і у довгостроковому періоді у вигляді зростання доходу та прибутку, що зумовлює специфічне значення інвестицій в освіту як високорентабельних. Підрахунки економічної ефективності освіти підтверджують її вагомий внесок в економічне зростання. Так, В. Марцинкевич, узагальнивши 20 оцінок окупності витрат на середню освіту, проведених спеціалістами розвинутих країн, показав, що ці величини коливаються в межах від 8 до 20% [10, с. 191]. Саме від освіти залежить економічний розвиток держави та майбутнє суспільства, побудоване на знаннях, невід'ємними компонентами якого є: підготовка високоякісного людського капіталу, що здійснює освіта, знання, які генерує наука, створення багатств виробничим сектором і бізнесом. У такому суспільстві змінюються структура праці, трудові відносини і виникає нове соціальне оточення, в якому інформація та наукові знання стають головними продуктивними факторами і визначають як стратегічний економічний потенціал суспільства, так і перспективи його розвитку.

Починаючи з другої половини ХХ ст., роль знань і заснованої на їх основі економіки зростає особливо швидкими темпами. Так, уже наприкінці 70-х років минулого століття роль такого фактора виробництва, як науково-технічний прогрес, у зростанні економіки розвинутих країн досягла 70 % ВВП [11]. Зрозуміло, що такі досягнення науково-технічного прогресу неможливі без накопичення і ефективного використання знань. Тобто, знання реально працюють і приносять дивіденди там, де їх прагнуть використовувати.

Розвиток економіки, що розбудовується на знаннях, є безперервним процесом інвестування у людський капітал, а отже, і розвиток людської особистості. Через це не дивно, що за рівнем конкурентоспроможності економік перші місця у світі займають саме ті країни, що

встановлюють високі соціальні стандарти та сприяють всесторонньому зростанню людини [12]. Для таких країн соціальна частина їх витрат уже є не просто обов'язком по відношенню до громадян, а перетворюється на потребу з метою одержання вищого економічного ефекту. Людина, яка є носієм знань, набуває найвищої цінності в суспільстві.

Аналіз статистичних даних свідчить, що між темпами витрат на освіту, етапами продукування знань та їхнім використанням на практиці в Україні існує істотний розрив. Він зумовлений недостатнім фінансовим забезпеченням усіх стадій створення, нагромадження та реалізації накопичених знань в економічній сфері. Законодавчо витрати на освіту та науку встановлені на рівні не менше 10% ВВП, тоді як насправді вони ніколи не перевищували 7%. Тому таких коштів аж ніяк недостатньо для становлення і розвитку економіки знань.

Основними джерелами фінансування науково-дослідних робіт, які сприяють продукуванню знань та їх трансформації у матеріальне виробництво, є державний бюджет, держзамовлення, замовлення підприємств, іноземні інвестиції. Позабюджетне фінансування в період з 2004 по 2010 рр. характеризується високою часткою в ньому приватного підприємницького сектора (31%), на відміну від державного, який у 6 разів менший [13].

І разом з тим, становлення економіки знань сьогодні залежить, в першу чергу, від державної підтримки, яка не завжди є ефективною. Нерівномірний розподіл коштів між різними типами навчальних закладів, оподаткування приватних освітніх закладів як комерційних установ, відсутність системи надання податкових пільг тим, хто інвестує у знання, — все це негативно впливає на формування економіки знань.

Важливим з точки зору предмета дослідження є і такий аспект. Процес побудови економіки знань тісно переплетений із глобалізацією світової економіки. Знання є найбільш автономним, портативним та швидко доступним фактором виробництва, що передбачає їх глобальний аспект. Вони не можуть бути прив'язаними до одного місця, а з розвитком мережі Internet легко передаються та споживаються в будь-якому куточку земної кулі. Завдяки цьому потенційно при виході на рівень економіки знань всіх країн, їх загальний економічний розвиток повинен вирівнятися, а конкуренція набути нових ефективніших рис.

Однією з головних ознак нової економіки є її дематеріалізація, що означає зміну акцентів з матеріальних благ на нематеріальні. У зв'язку зі зміною запитів споживачів у нову епоху матеріальні блага будуть споживатись, однак їхня питома вага падатиме. Економіка знань приносить зміни не тільки з боку виробництва, але й споживання. Знання за даних умов виступають у ролі як фактора виробництва, так і продукту.

Зміна потреб у межах нового економічного утворення, яким є економіка знань, є однією з її принципових ознак. За таких умов змінюються чинники, які впливали на мотивацію людини щодо праці. Якщо раніше головними мотивами були суто економічні (матеріальні вигоди), то в майбутньому поряд із ними все відчутнішу роль гратимуть "ідейні" мотиви. Кожна особистість має ідеї, принципи, інші ідеальні конструктиви, які вона бажала б втілити у життя. Якщо їй дати це зробити, то вона до-

сягне максимум ефекту.

Економіка, що розбудовується на знаннях, набуває, принципово нового формату. В результаті того, що знання, інформація, ідеї є ресурсами фактично необмеженими, через можливість їх постійного продукування, головне протиріччя економіки, пов'язане з обмеженістю ресурсів і необмеженістю потреб, набуватиме нового сенсу. Воно навіть частково зніматиметься. По-перше, завдяки тому, що необмеженість знань даватиме можливість виходу на новий рівень у використанні інших ресурсів, що дасть змогу зробити їх необмеженими або знайти їм заміники. По-друге, хоча потреби дійсно є необмеженими, але з переходом на вищий рівень, гострота необхідності їх людині спадає, як наслідок — конкурентні відносини в економіці все більше будуть замінюватися на партнерські. Тільки таким чином можна буде задовольняти свої потреби у впровадженні в життя ідей.

Умовами розвитку економіки знань мають бути традиції освіти і науки та розвиток культури. Економіка знань має відповідати економіці, основою якої є: робочі місця, де працюють висококваліфіковані, інноваційно орієнтовані працівники; впровадження інформаційних, комунікаційних та інших прогресивних технологій та виготовлення високотехнологічної, наукомісткої, конкурентоспроможної продукції.

Оскільки освіта є найбільш вагомим елементом людського капіталу, то вона формує загальні та професійні знання, уміння та навички, культуру, розвиває інтелектуальні здібності людини, вчить думати, аналізувати, приймати обгрунтовані рішення. Нині у національному багатстві світового співтовариства людський капітал складає 64%, природний капітал — 20%, а фізичний лише 16% [14, с. 28—33]. Тому перспективи соціального та економічного розвитку країни залежатимуть, насамперед, від якості освіти.

За енциклопедичним словником, якість — це сукупність і міра корисності продукції, що визначають її здатність дедалі об'ємніше задовольняти суспільні й особисті потреби. Система освіти — це соціально-генетичний механізм, який допомагає безупинно передавати наступним поколінням досвід попередніх і, що дуже важливо, формувати здатність нових поколінь творити новий досвід. Відповідно до соціальних функцій освіти, її головною метою є відтворення якості людини, забезпечення випереджального розвитку її знань у соціально-економічній і технологічній сферах життя [15, с.22].

Якість системи освіти складно піддається вимірюванню, проте за різними джерелами інформації може суттєво відрізнятись. За даними аналітичного центру "БЕСТ", яким було підготовлено звіт для України, де якість освіти була оцінена в дослідженні "Освіта для всіх: імператив якості" (ЮНЕСКО, 2005) [16], Україна має вигідну позицію в міжнародному порівнянні та ґрунтується переважно на кількісних показниках, таких як державні видатки на освіту по відношенню до ВВП, рівень доходів тощо. Позитивними результатами рейтингування характеризується за індексом людського розвитку ПРООН 2007, що, однак, засновані на рівні загальної грамотності населення та рівні набору до навчальних закладів, тобто обидва є досить грубими мірками якості освіти. Відповідно до рейтингу, представ-

леного Всесвітнім економічним форумом (WEF, 2008), Україна посідає 62-е місце за якістю освіти та випереджає деякі країни з перехідною економікою, такі як Болгарія (64), Казахстан (70), Азербайджан (94), але відстає від країн ЄС.

Таким чином, міжнародні дослідження свідчать про високу потужність, якість системи освіти та її можливості відповідати вимогам конкурентоспроможної вітчизняної економіки.

Відповідно до Доповіді з глобальної конкурентоспроможності (WEF, 2008), якість загальної системи освіти (зокрема, математика та фундаментальні науки) є високою. Зокрема, Україна має оцінку 4,0 (ранг 47), що майже дорівнює середній для країн ЄС 12 (4,1) та трохи нижча за середню для країн ЄС 15 (4,7). В той же час міжнародне дослідження вказує на те, що якість системи освіти в Україні не відповідає стандартам бізнес-спільноти — групи, яка займає важливе місце в оцінці адекватності потребам економіки. Україна посідає 85-е місце за якістю підготовки менеджерів як основної складової продуктивності компанії. Процитуємо вищезазначене дослідження: "На даний момент в Україні відсутні заклади для тренінгів, які відповідають міжнародним стандартам. Талановиті студенти намагаються отримати кращу освіту за кордоном з ризиком того, що вони більше не повернуться в Україну" (WEF, 2008, р. 71). Система освіти в Україні має більше відповідати потребам ринкової економіки через поліпшення менеджмент-освіти та збільшення ступеня залучення бізнесу до освіти, наприклад, шляхом надання практики, рівень якої недостатній в економіці [17, с. 62].

Порівняно з попередніми періодами новим моментом в економіці знань є темпи оновлення структури, технології, організації виробництва та споживання товарів і послуг, глобалізації та соціальних змін, які вимагають від індивіда якісно нового рівня освіти та постійного оновлення знань і навичок упродовж всього життя [18, с. 210].

Становлення економіки знань, на наш погляд, значною мірою залежить від цілеспрямованої політики держави, ефективного організаційно-економічного механізму функціонування освіти, залучення прямих, як вітчизняних, так і іноземних інвестицій в освіту розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій, зростання витрат на науково-дослідні роботи, кількості і якості людських ресурсів і інших чинників.

Як бачимо, побудова економіки знань є цілковитою реальністю і найбільшою мірою вона залежить від освіти, а формування нової економіки є результатом розвитку нових знань, де знання стають не тільки самостійним фактором виробництва, а й провідним у всій системі факторів. Як видно з наукових досліджень науковців-практиків, у всі часи знання завжди були умовою розвитку виробництва. Однак до початку ХХІ ст. людство нагромадило їх у такій кількості, що знання стали самостійним фактором виробництва, таким, як земля, капітал і робоча сила. Саме знання у вигляді інформації як систематизованих даних змінюють вигляд сучасного світу темпами, що постійно прискорюються, а вибір форм навчання, оцінка ефективності витрат на нього і способи утримання висококваліфікованих робітників стають визначальними моментами в процесі прийняття

рішень про організацію процесу навчання. У той же час, в Україні існують розбіжності між якістю, яку може забезпечити наявна система освіти, і тими вимогами, що постають перед освітою в зв'язку з проблемами, які гальмують розвиток українського суспільства, зокрема: 1) скорочення державного фінансування освіти і недостатньо якісний рівень підготовки спеціалістів з окремих спеціальностей, які здатні працювати в нових ринкових умовах, що характеризуються швидкозмінністю вимог ринку, його високою мобільністю, гнучкістю, інформаційною переважаністю, необхідністю високого аналітичного мислення; 2) низький внутрішній попит на робочу силу у всіх галузях, що виробляють товари і послуги. Тому з боку державної політики, насамперед, необхідно змінити вимоги до освіти, які з точки зору економіки знань полягають у наданні якісно нового рівня знань і оновлення їх протягом усього періоду трудової діяльності.

Постає нагальна потреба в постійному підвищенні рівня знань, що призводить до появи такого феномену в суспільному житті, як безперервна освіта. Цей процес має супроводжуватися пошуком нових форм і методів навчання, що сприяють правильному формуванню наукового світогляду, більш глибокому розумінню економічних і соціальних змін, що відбуваються в суспільстві. Тому сьогодні роль освіти як одного із найдавніших соціальних інститутів викликана потребами суспільства відтворювати і передавати знання, уміння, навички, готувати нові покоління до життя, для вирішення економічних, соціальних і культурних проблем, що стоять перед людством. Ефективність економіки знань багато в чому залежить від того, яким чином його основні суб'єкти будуть взаємодіяти між собою як елементи колективної системи створення і використання знань.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, поняття "освіта", "знання", "економіка знань" є взаємопов'язаними і взаємозалежними та в сукупності відображають інноваційний характер економіки країни; 2) місце і роль освіти у становленні економіки знань мають бути пов'язані із спроможністю сфери освіти як складного і багатоманітного суспільного явища, а саме — передачі засвоєння і перероблення знань, інтегрувати різні види навчальної діяльності, їх зміст в єдину соціально-економічну систему, орієнтувати їх на соціальні потреби людства, на надання якісно нового рівня знань і оновлення їх протягом усього періоду трудової діяльності; 3) при розробці Державної програми розвитку економіки знань в Україні освіта повинна враховуватися як головний фактор соціального та економічного прогресу, зайняти адекватне місце при формуванні економіки знань, в центрі якої знаходиться людина, здатна здійснювати пошук та засвоювати нові знання, проектувати, виробляти, застосовувати і споживати знаннємісткі товари і послуги; 4) державна політика з розбудови економіки знань, де людський капітал, високоосвічена і висококваліфікована робоча сила стають найважливішими чинниками конкурентоспроможності країни, повинна сприяти реформуванню освітньої галузі, зокрема й шляхом підвищення рівня фінансового забезпечення всіма напрямками освітньої і наукової діяльності. У сукупності

ці чинники мають стати визначальними у процесі розбудови економіки знань в Україні.

Література:

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті.
2. Комаровский Б.Б. Русская педагогическая терминология. — М.: Из-во "Просвещение", 1969. — С. 80—81.
3. Гриньов А.В., Компанієць О.А., ISSN 2074-5354. Академічний огляд. — 2010. — № 1 (32). — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ao/2010_1/3.pdf.
4. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: [монографія] — Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. — 434 с.
5. Гончарова О.В. Теоретичні уявлення щодо поняття "економіка знань" // Теорія та практика державного управління. — 2009. — Вип.2(25) — С. 1—7.
6. Макаров В.Л. Экономика знаний: уроки для России / В.Л. Макаров // Вестник Российской академии наук. — 2003. Т. 73. — №5. — 450 с. — Режим доступу: <http://vivovoco.rsl.ru/VV/JOURNAL/VRAN/SESSION/VRAN5.HTM>.
7. Шарманов А.С. Эволюция разделения труда в экономике знаний. — Режим доступу: <http://charmanov.narod.ru/index.html>.
8. Бажал Ю.М. Знання економіка: теорія і державна політика / Ю. М. Бажал // Економіка і прогнозування. — 2003. — №3.
9. Щетинин В.П., Хроменков Н.А., Рябушкин Б.С. Экономика образования: учебное пособие. — М., Российское педагогическое агенство, 1998. — С. 30—34.
10. Марцинкевич В.И. Образование в США: экономическое значение и эффективность. — М., 1967. — С.19.
11. Чухно А. Науково-технологічний розвиток як об'єкт дослідження еволюційної теорії // Економіка України. — 2008. — №1.
12. Тарнавська Н. Новітні прояви конкуренції в суспільстві, яке будується на знаннях // Економіка України. — 2008. — №2.
13. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004—2010pp.) // Шляхом Європейської інтеграції. — К., 2004. — 416 с.
14. Бузько І. Розвиток ринку освітніх послуг в Україні в умовах глобалізації // Економіст. — 2007. — №8. — С. 28—33.
15. Амбросов А., Сердюк О. Системний погляд на місію вищої освіти // Вища освіта України. — 2007 — №3. — С. 21—29.
16. Короткий виклад розміщений на: http://www.unesco.org/education/gmr_download/summary.pdf.
17. Купець О., Лещенко Н. та інші. Україна: Огляд ринку праці. ПРОЕКТ ENPI 08-14 BLACK SEA LABOUR MARKET REVIEWS — 2009. — 147 с. — Режим доступу: [http://etf.europa.eu/pubmgmt.nsf/\(getAttachment\)/95565-908B41B2D0CC12575690050DF90/\\$File/NOTE7PMK87.pdf](http://etf.europa.eu/pubmgmt.nsf/(getAttachment)/95565-908B41B2D0CC12575690050DF90/$File/NOTE7PMK87.pdf)
18. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України. у 3 т. / За ред. акад. НАН України В.М Гейця., акад. НАН України В.П Семиноженка, Член.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка Т. 1: Економіка знань — модернізаційний проект України. — Київ: Фенікс, 2007. — 544 с. *Стаття надійшла до редакції 26.11.2010 р.*